

กรมบังคับคดี
กระทรวงยุติธรรม

คู่มือ หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ การประกันการชำระหนี้ด้วยบุคคล

[http : www.facebook.com
กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม](http://www.facebook.com/กรมบังคับคดี_กระทรวงยุติธรรม)

คู่มือ

หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ
การประกันการชำระหนี้ด้วยบุคคล

จัดทำโดย กรมบังคับคดี
พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 3,000 เล่ม
พฤษภาคม 2559

สารบัญ

หน้า

○ คำนำ (หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจคืออะไร ?)	5
○ ลักษณะของการค้ำประกัน (การค้ำประกันคืออะไร ?)	8
○ รูปแบบของสัญญาค้ำประกัน	10
○ สถานะของผู้ค้ำประกัน	13
○ ความรับผิดของผู้ค้ำประกัน	15
○ การชำระหนี้ของผู้ค้ำประกัน	18
○ ข้อต่อสู้ของผู้ค้ำประกัน	19
○ ข้อห้ามคู่สัญญาตกลงกันฝ่าฝืนกฎหมาย	22
○ หน้าที่ของลูกหนี้ตามสัญญาประธาน	24
○ การสิ้นสุดของสัญญาค้ำประกัน	27
○ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	35
○ บรรณานุกรม	36

หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ การประกันการชำระหนี้ด้วยบุคคล

.....

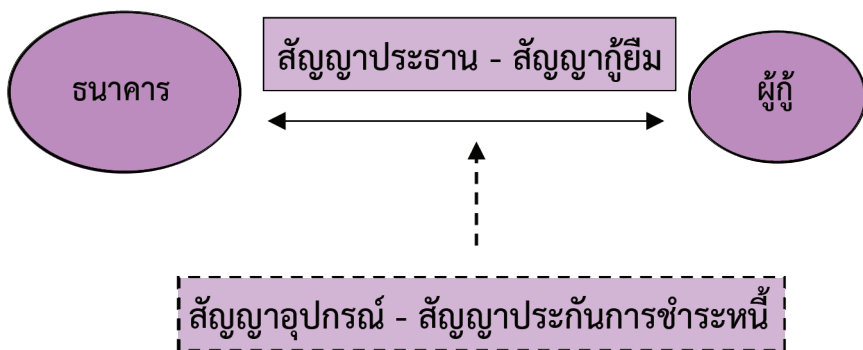
คำนำ [หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจคืออะไร?]

ในการประกอบธุรกิจ “ทุน” เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้ โดยทั่วไปทุนส่วนแรกที่ใช้ในกิจการจะมาจาก “ผู้ลงทุน” ในกิจการนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็น เงินสด อาคาร เครื่องจักร ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร แรงงาน หากต้องการทุนจำนวนมาก ก็ต้องชักชวนผู้สนใจให้มาลงทุนร่วมกันมาก อย่างไรก็ตาม เมื่อกิจการขยายตัวมากขึ้น กิจการขาดสภาพคล่อง กิจการจึงมีความจำเป็นต้องใช้เงินทุนมากขึ้น การหาแหล่งเงินทุนจากภายนอก จึงเป็นทุนลำดับถัดมาที่กิจการจำเป็นต้องใช้ เช่น การกู้ยืม แม้ผู้ให้กู้ยากได้ผลตอบแทนในรูป “ดอกเบี้ย” แต่ผู้ให้กู้ก็ต้องมั่นใจว่าผู้กู้จะมีความสามารถทางการเงินที่จะใช้เงินกู้คืน การทำสัญญากู้ยืมจึงอาจไม่เพียงพอผู้กู้จึงจำเป็นต้องสร้าง “ความน่าเชื่อถือ” เพื่อให้ผู้ให้กู้มั่นใจ โดยการให้ “หลักประกัน” บางอย่าง ถ้าหากผู้กู้ไม่สามารถชำระหนี้คืนให้แก่ผู้ให้กู้ ผู้ให้กู้ก็ยังสามารถเรียกชำระหนี้จากหลักประกันนั้นได้ ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดลักษณะของสัญญา เพื่อการประกันหนี้ไว้ 3 แบบ ดังนี้

- (1) สัญญาค้ำประกัน
- (2) สัญญาจำนอง
- (3) สัญญาจำนำ

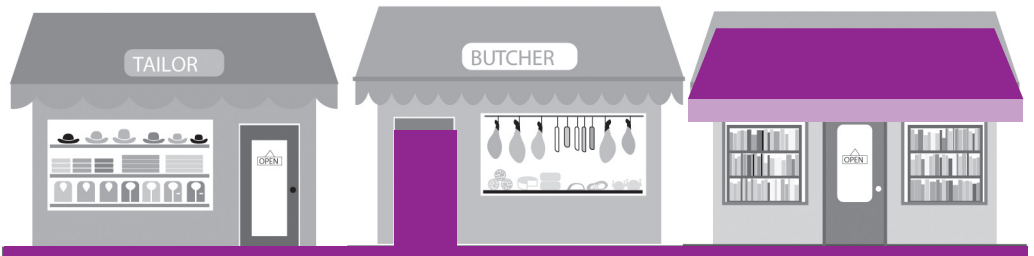
การทำสัญญาในแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับความประสงค์ของคู่สัญญาว่าต้องการหลักประกันแบบใด เพราะสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ **“ผู้รับหลักประกันและผู้ให้หลักประกัน”** ย่อมแตกต่างกันออกไป แต่ลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่งของสัญญาเพื่อการประกันหนี้สินนี้ คือ การเป็นสัญญาอุปกรณ์ **“สัญญาอุปกรณ์”** หมายถึง สัญญาที่เกิดขึ้นเพื่อประกันหนี้ใน “สัญญาประธาน” คู่สัญญาจะเข้าทำสัญญาอุปกรณ์ได้จะต้องมีสัญญาประธานกันมาก่อน เช่น สัญญากู้ยืมเงิน สัญญาจ้างแรงงาน หนี้ที่เกิดจากสัญญาประธานนี้เรียกว่า “หนี้ประธาน” เช่น หนี้เงินกู้ยืม หนี้ที่ลูกจ้างก่อให้เกิดความเสียหายแก่นายจ้าง ดังนั้น **“สัญญาอุปกรณ์”** จึงไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง

นอกจากนี้ เมื่อสัญญาอุปกรณ์ต้องเชื่อมโยงอยู่กับสัญญาประธาน หากสัญญาประธานเกิดความบกพร่องบางอย่างทำให้สัญญาประธานต้องเสียไปไม่มีผลบังคับกันตามกฎหมาย สัญญาอุปกรณ์ก็จะเสียไปด้วย เช่น สัญญาซื้อขายของที่ต้องห้ามตามกฎหมาย สัญญาจึงโฉม สัญญาค้ำประกัน การชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายดังกล่าวก็เสียไปเช่นกัน

สัญญาอุปกรณ์จะสมบูรณ์มีผลบังคับได้หรือไม่
ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของสัญญาประธาน

ในเล่มนี้จะอธิบายในส่วนของหลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจที่เป็น การประกันการชำระหนี้ด้วยบุคคลหรือที่เรียกว่า “การค้ำประกัน”

ลักษณะของการค้ำประกัน [การค้ำประกันคืออะไร?]

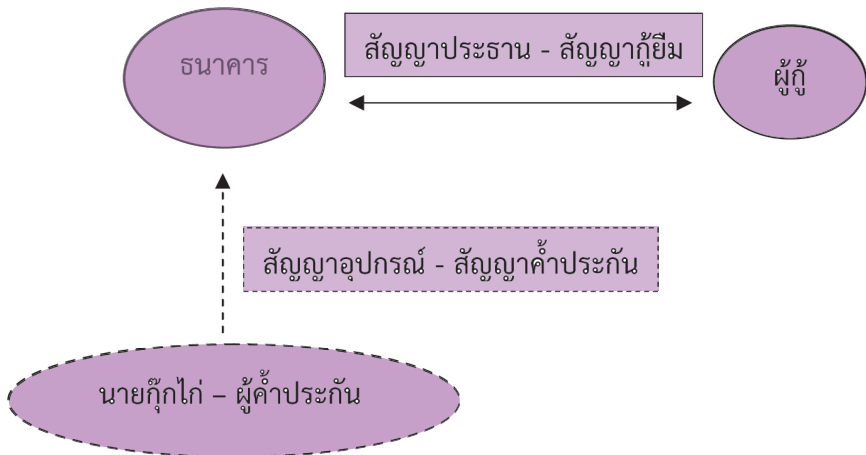
การประกันการชำระหนี้ด้วยตัวบุคคลซึ่งเรียกว่า “**ผู้ค้ำประกัน**” ตกลงว่าตนเองว่าจะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในสัญญาประธาน หากลูกหนี้ในสัญญาประธานไม่ชำระหนี้ ดังนี้ ผู้ค้ำประกันต้องเป็น “**บุคคลภายนอก**” ที่ไม่ใช่ลูกหนี้ทั้งนี้ ผู้ค้ำประกันอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล (กรณีนิติบุคคลต้องพิจารณาว่าการค้ำประกันอยู่ในวัตถุประสงค์หรือไม่ อธิบายในเล่ม “บริษัทจำกัด”) ก็ได้ แล้วแต่ความประสงค์ของเจ้าหนี้ นอกจากนี้ ผู้ค้ำประกันก็อาจมีหลายคนก็ได้

การค้ำประกันคือการประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ด้วย “ตัวบุคคล”

ในทางปฏิบัติ เจ้าหน້อาจกำหนดเฉพาะเจาะจงว่าผู้ค้ำประกันที่เจ้าหน้จะยอมรับคือใคร หรือคุณสมบัติ ไม่ว่าจะด้วยฐานะทางเงินหรือตำแหน่งหน้าที่การงานที่น่าเชื่อถือ เพราะเจ้าหน้ต้องการให้แน่ใจว่า หากลูกหน้ผิดสัญญาผู้ค้ำประกันจะมี “ความสามารถ” ทางการเงินที่ดีที่จะชำระหน้ให้แก่เจ้าหน้ได้

รูปแบบของสัญญาค้ำประกัน

รูปแบบของสัญญาค้ำประกัน

กฎหมายไม่กำหนดแบบของสัญญาค้ำประกัน สัญญาค้ำประกันจึงอาจเกิดขึ้นได้ด้วยการตกลงด้วยวาจา อย่างไรก็ตาม กฎหมายกำหนดให้ต้องมี “หลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน” เพื่อประโยชน์แก่การฟ้องร้องคดี ทั้งนี้ หลักฐานเป็นหนังสือนี้อาจไม่ได้ทำขึ้นในขณะทำสัญญาค้ำประกันก็ย่อมได้และไม่จำเป็นต้องมีการลงลายมือชื่อเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ในสัญญาประธาราก็ได้เช่นเดียวกัน

สัญญาค้ำประกันต้องมี

“หลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกัน”

นอกจากนี้ ในกรณีสัญญาค้ำประกัน “**หนี้ในอนาคต**” เช่น การค้ำประกันหนี้ตามสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี การค้ำประกันการทำงานของลูกจ้างหรือ “**หนี้ที่มีเงื่อนไข**” หนี้ทั้ง 2 ประเภทนี้หนี้ประธานอาจยังไม่เกิดขึ้นในวันทำสัญญาค้ำประกัน สัญญาค้ำประกันจึงต้องระบุรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) วัตถุประสงค์ในการก่อหนี้ประธาน
- (2) ลักษณะหรือรายละเอียดของหนี้ประธาน
- (3) จำนวนเงินสูงสุดที่ค้ำประกัน
- (4) ระยะเวลาในการก่อหนี้ประธาน

เพราะกฎหมายต้องการคุ้มครองผู้ค้ำประกันให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าทำสัญญา ผู้ค้ำประกันเป็นเพียงลูกหนี้ชั้นรองและไม่มีอำนาจการต่อรองในทางธุรกิจมากนัก ในทางปฏิบัติแต่เดิมสัญญาค้ำประกันจึงมักระบุความรับผิดของผู้ค้ำประกันอย่างกว้างขวาง เช่น “**ผู้ค้ำประกันรับผิดในบรรดาหนี้ทั้งปวงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตทั้งหมดทุกประการ**” ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดให้สัญญาต้องมีรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ผู้ค้ำประกันได้ทราบถึงรายละเอียดของหนี้ที่ค้ำประกัน เช่น ค้ำประกันในหนี้เงินกู้เพื่อการดำเนินกิจการของลูกหนี้เท่านั้นไม่รวมถึงเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของลูกหนี้ การกำหนดขอบเขตความรับผิดของผู้ค้ำประกันไว้อย่างชัดเจน เช่น ไม่เกิน 10 ล้านบาท เป็นต้น รวมถึงระยะเวลาการก่อหนี้ประธานที่ผู้ค้ำประกันจะต้องรับผิดชอบเว้นแต่กรณีที่หนี้ประธานเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัด (สัญญาเบิกเงินเกินบัญชี) หรือสัญญาที่ก่อหนี้หมุนเวียนต่อเนื่องกัน

คู่มือ หลักประกันเพื่อการประกอบธุรกิจ การประกันการชำระหนี้ด้วยบุคคล

ทั้งนี้ เจ้าหนี้ไม่สามารถกำหนดให้ยกเว้นรายละเอียดต่างๆ ข้างต้น และกำหนดให้ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบในหนี้ประธานอย่างไม่มีกำหนดไม่ได้ ข้อตกลงดังกล่าวถือเป็น “โมฆะ”

สัญญาค้ำประกันต้องมีรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนด
เกี่ยวกับลักษณะของหนี้ประธานและขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกัน
ที่แน่นอน ข้อตกลงที่เพื่อยกเว้นการกำหนดรายละเอียดดังกล่าวถือเป็นโมฆะ

สถานะของผู้ค้ำประกัน

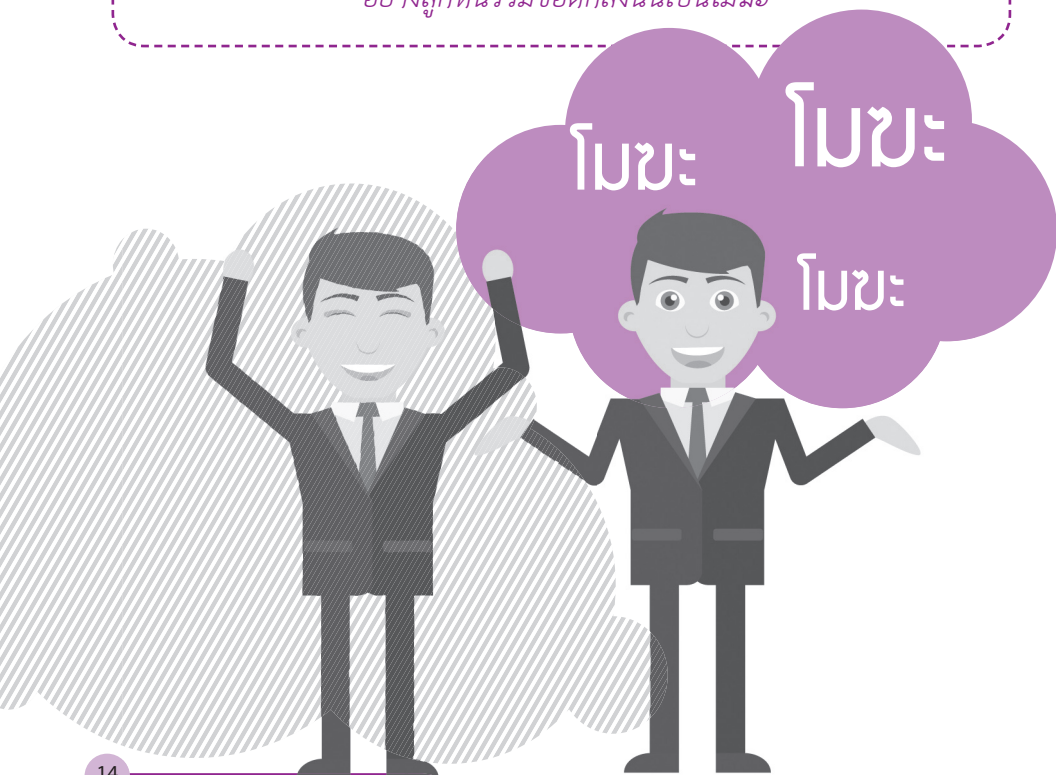
ผู้ค้ำประกันเป็นลูกหนี้ชั้นรอง

ผู้ค้ำประกันไม่ใช่ลูกหนี้ของเจ้าหนี้โดยตรง เป็นเพียงบุคคลที่เข้ามารับประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้ ดังนั้น ในทางปฏิบัติแต่เดิมเจ้าหนี้มักอาศัยอำนาจการต่อรองที่มีมากกว่ากำหนดให้ **“ผู้ค้ำประกันต้องร่วมรับผิดชอบลูกหนี้ประธานอย่างลูกหนี้ร่วม”** เป็นผลให้เมื่อลูกหนี้ประธานผิดนัด เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องและฟ้องร้องเอาากับลูกหนี้ประธานและผู้ค้ำประกันได้ทันที ทั้งที่ในความเป็นจริงลูกหนี้ประธานอาจมีทรัพย์สินเพียงพอจะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ได้ แต่ผู้ค้ำประกันกลับต้องถูกบังคับชำระหนี้อย่างลูกหนี้ประธานและกฎหมายก็กำหนดให้สิทธิแก่ผู้ค้ำประกันบางอย่างเพื่อ **“เกี่ยง”** ไม่ชำระหนี้ในครั้งแรกได้ ข้อตกลงเช่นนี้ย่อมทำให้ผู้ค้ำประกันเสียสิทธิเพื่อจะปกป้องตนเอง (อธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง **“ข้อต่อสู้ของผู้ค้ำประกัน”**)

ดังนั้น ข้อตกลงให้ผู้ค้าประกันต้องรับผิดชอบเหมือน “ลูกหนี้ร่วม” ข้อตกลงดังกล่าวเป็น “โมฆะ” ยกเว้นในกรณีที่ผู้ค้าประกันเป็นนิติบุคคลและยินยอมเข้าผูกพันตนเป็นลูกหนี้ร่วม ดังนั้น ผู้ค้าประกันจึงไม่มีหน้าที่ต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกหนี้ประธานอย่างลูกหนี้ร่วม หากเจ้าหนี้ยังกำหนดในข้อสัญญาเพื่อให้ผู้ค้าประกันต้องผิดข้อตกลงดังกล่าวย่อมใช้ไม่ได้ และผู้ค้าประกันยังคงมีสิทธิยกข้อต่อสู้เพื่อเถียงไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อตกลงเพื่อให้ผู้ค้าประกันต้องรับผิดชอบร่วมกับลูกหนี้ประธาน
อย่างลูกหนี้ร่วมข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ

ความรับผิดของผู้ค้ำประกัน

ความรับผิดของผู้ค้ำประกันเกิดขึ้นเมื่อ **“หนี้ประธารณ”** ถึงกำหนดชำระ และ **“ลูกหนี้”** สัญญาประธารณผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ทั้งนี้ ข้อพิจารณาในทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ หนี้ประธารณถึงกำหนดชำระแล้วหรือไม่? และลูกหนี้ผิดสัญญาไม่ชำระหนี้แล้วหรือยัง? เช่น สัญญาซื้อขายที่เป็นสัญญาประธารณไม่ได้กำหนดวันชำระหนี้ที่แน่นอน ดังนั้น เจ้าหนี้ต้องเตือนให้ลูกหนี้ชำระก่อนจะเรียกร้องให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ให้แก่ตนเลยไม่ได้เพราะยังไม่ถือว่ามีผิดสัญญา

ความรับผิดของผู้ค้ำประกันเกิดขึ้นเมื่อ
“หนี้ประธารณ” ถึงกำหนดชำระ และ “ลูกหนี้”
ผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

“ขอบเขตความรับผิด” ของผู้ค้ำประกันย่อมต้องไม่เกินความรับผิดของลูกหนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้ค้ำประกันอาจจำกัดความรับผิดของตนเองให้ **น้อยกว่า** หนี้ประธารณก็ได้โดยจำกัดวงเงิน เช่น ไม่เกิน 1 ล้านบาท หรือจำกัดระยะเวลาที่ผู้ค้ำประกันจะรับผิดก็ได้ เช่น ภายในระยะเวลา 1 ปีนับตั้งแต่วันที่ของสัญญา

ทั้งนี้ การค้ำประกันหนี้นี้อาจมี “**ผู้ค้ำประกันหลายคน**” โดยการค้ำประกันหลายรายนั้นอาจร่วมกันเป็นผู้ค้ำประกันในสัญญาฉบับเดียวกันหรือครั้งเดียวกัน หรืออาจแยกสัญญาและผู้ค้ำประกันไม่มีความเกี่ยวข้องกันมาก่อนก็ได้ โดยผู้ค้ำประกันทั้งหมดนั้นต้องรับผิดชอบการชำระหนี้ของลูกหนี้ประธานกันอย่าง “**ลูกหนี้ร่วม**” เช่น นายถูกไก่เป็นผู้ค้ำประกันหนี้เงินกู้ ต่อมานายไข่นุ้ยก็มาเป็นผู้ค้ำประกันในหนี้เงินกู้ดังกล่าวอีกราย ดังนั้นนายถูกไก่และนายไข่นุ้ยต้องรับผิดชอบในหนี้เงินกู้ยืมเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระร่วมกันต่อเจ้าหนี้ยนี้ดังกล่าว โดยเจ้าหนี้ยนี้อาจเรียกให้ผู้ค้ำประกันรายหนึ่งหรือผู้ค้ำประกันทั้งหมดรับผิดชอบให้กับตนเอง เช่น เจ้าหนี้ยนี้เรียกร้องให้นายถูกไกรับผิดในหนี้ประธานทั้งหมดได้

แม้ความรับผิดชอบของผู้ค้ำประกันจะเกิดขึ้นเมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ประธาน เพื่อปกป้องผู้ค้ำประกันซึ่งเป็นบุคคลภายนอกและอาจไม่รับรู้ถึงการผิดนัดของลูกหนี้ ตลอดจนการใช้สิทธิของเจ้าหนี้ยที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ค้ำประกันให้ต้องรับผิดชอบมากเกินไป กฎหมายจึงกำหนดให้เจ้าหนี้ยมีหน้าที่แจ้งการผิดนัดให้ผู้ค้ำประกันทราบภายใน 60 วัน โดยเจ้าหนี้ยไม่สามารถเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ให้แก่ตนได้ก่อนแจ้งให้ผู้ค้ำประกันทราบ แต่ผู้ค้ำประกันมีสิทธิชำระหนี้ได้ทันที เพื่อปลดเปลื้องภาระของผู้ค้ำประกัน เพราะการถ่วงเวลาการชำระหนี้ออกไปย่อมเป็นผลเสียแก่ผู้ค้ำประกันที่ต้องรับภาระดอกเบี้ย ค่าสินไหมทดแทนที่จะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่ล่าช้าออกไป และป้องกันไม่ให้เจ้าหนี้ยเพิกเฉย หรือถ่วงเวลาเพื่อหวังได้ประโยชน์จากดอกเบี้ยและเงินเพิ่มอื่นๆ ที่เกิดจากการผิดนัดชำระหนี้หากเจ้าหนี้ย

เพิกเฉยไม่ส่งหนังสือบอกแจ้งการผิดนัดไปยังลูกหนี้ ผู้ค้ำประกันจะหลุดพ้น
จากความรับผิดในดอกเบี้ย หรือเงินเพิ่มต่างๆ ที่เกิดจากการผิดนัดชำระหนี้
ในช่วงเวลาหลัง 60 วันนับแต่วันที่ลูกหนี้ผิดนัด

เจ้าหนี้มีหน้าที่บอกแจ้งการผิดนัดให้แก่ผู้ค้ำประกันทราบ
ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ลูกหนี้ผิดนัด
ไม่เช่นนั้นจะเรียกให้ผู้ค้ำประกันชำระหนี้ไม่ได้

การชำระหนี้ของผู้ค้ำประกัน

ผู้ค้ำประกันอาจเลือกชำระหนี้แก่เจ้าหนี้โดยชำระหนี้ทั้งหมด ทั้งนี้ ในกรณีที่สัญญาประธานได้มีการตกลงเปลี่ยนแปลงกันในภายหลัง เช่น สัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ที่ทำขึ้นภายหลังจากสัญญากู้ยืมเงิน เช่นนี้ ผู้ค้ำประกันอาจเลือกใช้สิทธิการชำระหนี้ตามเงื่อนไข และวิธีการในการชำระหนี้ ที่ลูกหนี้มีอยู่กับเจ้าหนี้ก่อนการผิพนัดชำระหนี้ก็ได้

ในกรณีที่เจ้าหนีลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ เช่น สัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ที่เจ้าหนีลดหนี้ที่ลูกหนี้ต้องชำระลง ผู้ค้ำประกันก็จะได้ประโยชน์จากจำนวน หนี้ที่ลดลง โดยผู้ค้ำประกันจะมีหน้าที่รับผิดชอบชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามจำนวน หนี้ใหม่ที่ลดลง และหากผู้ค้ำประกันชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ผู้ค้ำประกัน ก็จะหลุดพ้นหน้าที่ตามสัญญาค้ำประกัน ทั้งนี้ ห้ามไม่ให้เจ้าหนี้กำหนด ในสัญญาค้ำประกัน เพื่อให้ผู้ค้ำประกันไม่ได้รับประโยชน์จากการลดหนี้ ดังกล่าว เช่น การลดหนี้ของเจ้าหนี้ให้แก่ลูกหนี้ไม่กระทบต่อหน้าที่ของ ผู้ค้ำประกันให้ต้องรับผิดชอบหนี้ประธานในจำนวนเดิมเป็นต้นข้อตกลง ดังกล่าวถือเป็น “โมฆะ” ถือว่าไม่มีข้อตกลงดังกล่าวและผู้ค้ำประกันยังได้ ประโยชน์จากการลดหนี้ของตนเอง

ผู้ค้ำประกันได้รับประโยชน์จากการลดหนี้ประธานด้วย

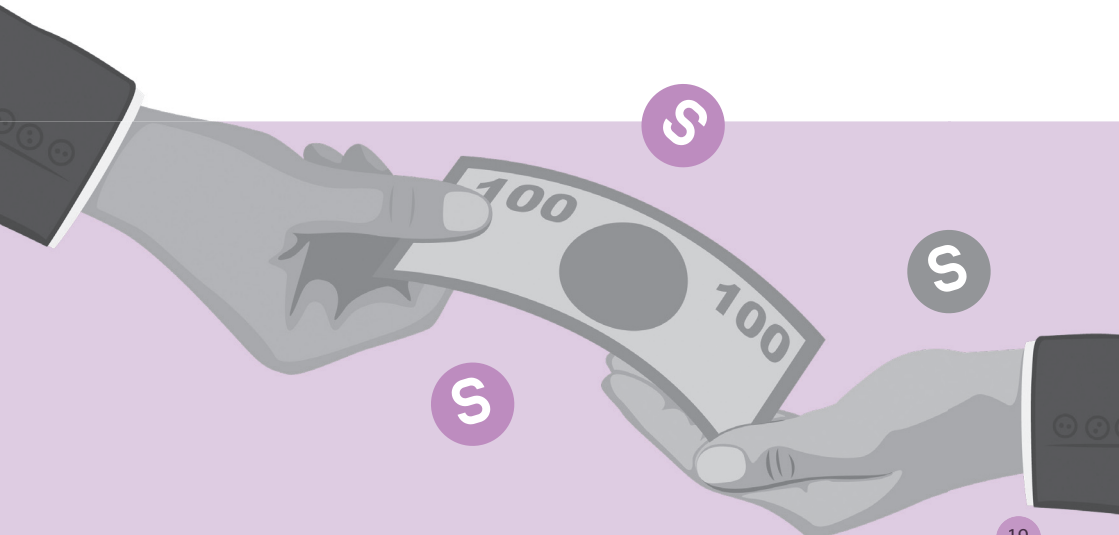
ข้อต่อของผู้ค้ำประกัน

แม้หนี้ประธานจะถึงกำหนดชำระ และลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ผู้ค้ำประกันก็อาจชะลอการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ตามที่กฎหมายกำหนดที่เรียกว่า **“สิทธิเกี่ยง”**

เมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันมี **“สิทธิเกี่ยง”**
เพื่อชะลอการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้

1) การเรียกให้เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน

เมื่อลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกผู้ค้ำประกันชำระหนี้แก่ตน ผู้ค้ำประกันก็อาจใช้สิทธิเกี่ยงให้เจ้าหนี้เรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนเว้นแต่ ลูกหนี้จะถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลาย หรือไม่รู้ว่าลูกหนี้อยู่ที่ใดในประเทศไทย

2) การเรียกให้บังคับชำระหนี้กับลูกหนี้ก่อน

เมื่อเจ้าหนี้ฟ้องศาลให้ผู้ค้ำประกันได้รับผิดตามสัญญาค้ำประกัน หากผู้ค้ำประกันแสดงให้ศาลเห็นว่า

(1) ลูกหนี้มีทางชำระหนี้ ลูกหนี้มีทรัพย์สินเพียงพอจะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้

(2) การบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ไม่ยาก เช่น เงินสด ที่ดิน ที่ไม่มีเป็นหลักประกันแก่เจ้าหนี้รายอื่นๆ

เจ้าหนี้ต้องบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อน ทั้งนี้ ทรัพย์สินที่มีเพียงพอนั้นไม่จำเป็นต้องครบทั้งจำนวนหนี้ประธาน ลูกหนี้มีทรัพย์สินแค่เพียงบางส่วนก็ได้ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ค้ำประกันที่เป็นเพียงผู้รับประกันการชำระหนี้

3) การเรียกให้เจ้าหนี้บังคับชำระหนี้กับทรัพย์สินหลักประกันของลูกหนี้ก่อน

ในกรณีที่เจ้าหนี้มีทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นหลักประกันการชำระหนี้ ประธานเดียวกันอยู่ด้วย เช่น การจำนอง การจำนำ เช่น ธนาคารผู้ให้กู้ยืมเงิน มีที่ดินของลูกหนี้ที่จำนองไว้เป็นหลักประกันตามสัญญากู้ยืมเงินไว้ด้วย เช่นนี้ นายกู้ก็อาจเสี่ยงให้ธนาคารบังคับจำนองกับที่ดินดังกล่าวก่อนได้

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติเจ้าหนี้ที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจมากกว่า มักกำหนดให้สัญญาให้ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้อย่างลูกหนี้ร่วมกับลูกหนี้ เป็นผลให้ผู้ค้ำประกันสละสิทธิเกี่ยวกับกฎหมายกำหนดให้เพื่อคุ้มครองผู้ค้ำประกัน ดังนั้น ยกเว้นกรณีที่ผู้ค้ำประกันเป็นนิติบุคคลและยินยอมเข้าผูกพันตนเป็นลูกหนี้ร่วม กฎหมายจึงกำหนดห้ามไม่ให้มีข้อตกลงเพื่อให้ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม และผู้ค้ำประกันยังคงมีสิทธิเสี่ยงเพื่อให้เจ้าหนี้เรียกและบังคับชำระหนี้เอาที่ทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อน

ข้อห้ามคู่สัญญาตกลงกันฝ่าฝืนกฎหมาย

ในทางปฏิบัติเจ้าหนี้มักกำหนดข้อตกลงในสัญญาค้ำประกันเพื่อให้ผู้ค้ำประกันต้องรับภาระมากเกินไป กฎหมายจึงกำหนดห้ามไม่ให้ตกลงกันฝ่าฝืนหรือขัดแย้งกับกฎหมายค้ำประกัน หากตกลงกันฝ่าฝืนเพื่อไม่ให้กฎหมายมีผลบังคับ ข้อตกลงนั้นเป็น “โมฆะ” เหมือนว่าไม่มีข้อตกลงดังกล่าวในสัญญาค้ำประกัน

ทั้งนี้ นอกเหนือจากข้อห้ามตกลงกันเป็นอย่างอื่นที่อธิบายไว้แล้ว กฎหมายยังกำหนดห้ามไม่ให้คู่สัญญาตกลงกันให้แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดในเรื่อง ดังต่อไปนี้

1) ผู้ค้ำประกันไม่สามารถยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้

เมื่อสัญญาค้ำประกัน เป็นเพียงสัญญาอุปกรณ์เพื่อประกันการชำระหนี้ของหนี้ประธาน ดังนั้น หากลูกหนี้ในสัญญาประธานมี “ข้อต่อสู้” ที่ทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วน ผู้ค้ำประกันย่อมมีสิทธิยกข้อต่อสู้ของ “ลูกหนี้” เพื่อปฏิเสธการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ด้วยเช่นกัน และในบางครั้งการไม่ยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้อาจเป็นผลให้ผู้ค้ำประกันใช้สิทธิไล่เบียดเอากับลูกหนี้ไม่ได้ (อธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง “หน้าที่ของลูกหนี้ตามสัญญาประธาน”) เช่น หนี้ประธานระงับไปแล้วทั้งหมดหรือบางส่วน หนี้ประธานไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ หนี้ประธานขาดอายุความ ดังนั้น หากเจ้าหนี้กำหนดให้ผู้ค้ำประกันสละสิทธิยกข้อต่อสู้ของลูกหนี้ ข้อตกลงดังกล่าวเป็น “โมฆะ”

2) ผู้ค้ำประกันไม่หลุดพ้นจากความรับผิดชอบหนี้ประธานรับ

โดยทั่วไปเมื่อหนี้ประธานได้ระงับไปไม่ว่าด้วยเหตุใด เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ คู่สัญญาตกลงเลิกสัญญาประธาน เช่นนี้ย่อมทำให้ผู้ค้ำประกันต้องหลุดพ้นหน้าที่ตามสัญญาค้ำประกันซึ่งเป็นเพียงสัญญาอุปกรณ์ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เจ้าหนี้มั่นใจว่าตนจะได้รับชำระหนี้ เจ้าหนี้มักกำหนดในสัญญาค้ำประกัน ให้ผู้ค้ำประกันไม่หลุดพ้นจากหน้าที่ตามสัญญา แม้หนี้ตามสัญญาจะระงับไปแล้วก็ตาม กฎหมายจึงกำหนดให้ข้อตกลงดังกล่าวเป็น “โมฆะ”

3) ผู้ค้ำประกันไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาค้ำประกันเพื่อกิจการเนืองกัน
ไปไม่จำกัดเวลา (อธิบายเพิ่มเติมในเรื่อง “การสิ้นสุดของสัญญาค้ำประกัน-
ผู้ค้ำประกันบอกเลิกการค้ำประกัน”)

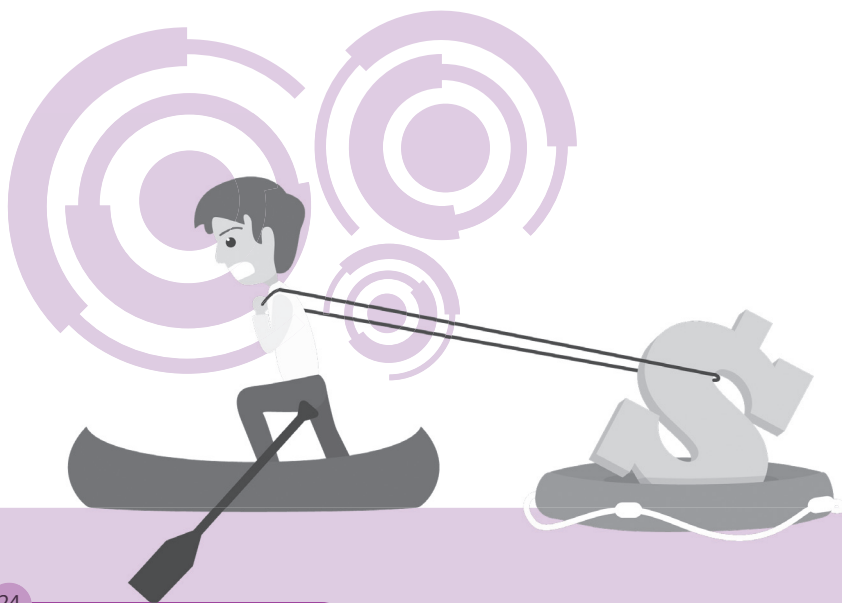

หน้าที่ของลูกหนี้ตามสัญญาประธาน

เมื่อผู้ค้ำประกันได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในหนี้ประธานไปแล้ว ลูกหนี้ตามสัญญา ประธานยังคงมีหน้าที่ต่อเจ้าหนี้และหรือผู้ค้ำประกัน ดังนี้

1) การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

ลูกหนี้อาจยังต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาประธาน เพราะผู้ค้ำประกันยังชำระหนี้ไม่ครบถ้วน ไม่ว่าด้วยผู้ค้ำประกันได้ชำระตามหน้าที่ของตนแล้วตามขอบเขตที่ผู้ค้ำประกันได้รับประกันไว้ไม่เต็มจำนวนหนี้ประธาน หรือเพราะผู้ค้ำประกันไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ เช่นนี้ลูกหนี้ยังมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ในส่วนที่ผู้ค้ำประกันยังไม่ได้ชำระตามสิทธิของเจ้าหนี้ในสัญญาประธาน

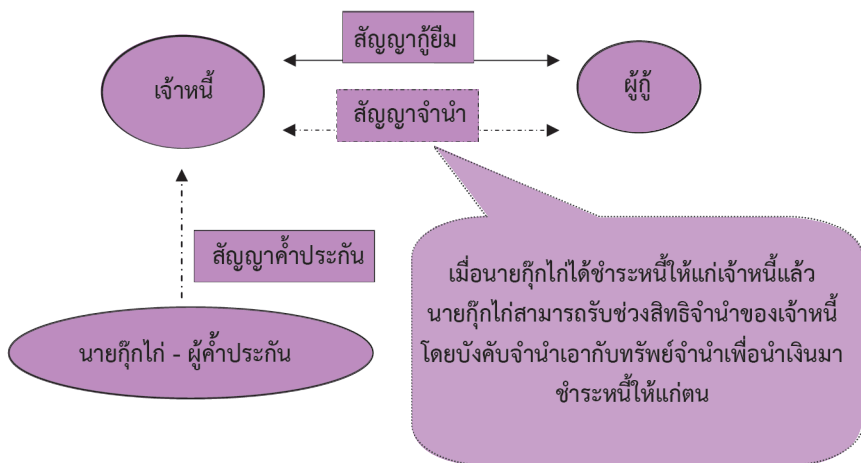
2) การชำระหนี้ให้แก่ผู้ค้ำประกัน

เมื่อผู้ค้ำประกันได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไปไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ลูกหนี้ในฐานะผู้ได้รับประโยชน์จากสัญญาค้ำประกันจึงต้องชำระหนี้ให้แก่ “ผู้ค้ำประกัน” หรือที่เรียกว่า ผู้ค้ำประกันมี **“สิทธิไล่เบียด”** ลูกหนี้ ดังนี้

- (1) จำนวนเงินที่ผู้ค้ำประกันได้ชำระให้แก่เจ้าหนี้ไปทั้งหมด
- (2) ดอกเบี้ยของจำนวนเงินตาม (1)
- (3) ค่าเสียหายที่เกิดกับผู้ค้ำประกันที่ต้องรับผิดชอบเพื่อการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้

เช่น นายถูกไก่อค้ำประกันสัญญากู้ยืมเงินจำนวน 1 ล้านบาท เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ลูกหนี้ผิดนัดและมีดอกเบี้ยผิดนัดอีก 40,000 บาท นายถูกไก่อต้องไปกู้ยืมเงินเพื่อชดเชยหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหมดเสียดอกเบี้ยไปอีก 10,000 บาท เช่นนี้ นายถูกไก่อมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชดเชยเงินทั้งหมด 1,050,000 บาท และดอกเบี้ยผิดนัดจนกว่าลูกหนี้จะชำระให้แก่ผู้ค้ำประกันจนหมด

นอกจากนี้ ในกรณีที่เจ้าหนี้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้บางอย่าง เช่น สิทธิจำนำ สิทธิจำนอง ซึ่งเป็นหลักประกันที่เป็นของลูกหนี้เอง และลูกหนี้ได้ให้ไว้แก่เจ้าหนี้ตามสัญญาประธาน หากผู้ค้ำประกันได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไปแล้วยอมเข้ารับเอาสิทธิจำนำ หรือ สิทธิจำนองของเจ้าหนี้คืนเพื่อประโยชน์แก่การชำระหนี้ให้แก่ผู้ค้ำประกันเอง ที่เรียกว่า **“สิทธิรับช่วงสิทธิ”**

ทั้งนี้ หากเจ้าหนี้ทำให้ผู้ค้ำประกันไม่สามารถรับช่วงสิทธิเหนือลูกหนี้ ผู้ค้ำประกันจะหลุดพ้นความรับผิดชอบเท่ากับจำนวนที่เจ้าหนี้ทำให้ผู้ค้ำประกันเสียหาย เช่น หากทองคำตามสัญญาจำนำมีมูลค่า 5 แสนบาท และเจ้าหนี้ปลดจำนำให้แก่ลูกหนี้ หรือทำให้ทองคำสูญหายไป เช่นนี้ผู้ค้ำประกันก็จะหลุดพ้นความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้จำนวน 5 แสนบาท ในส่วนหนี้ประธานที่เหลือนายกู้โกก็ยังคงมีหน้าที่ต้องชดใช้ให้แก่เจ้าหนี้

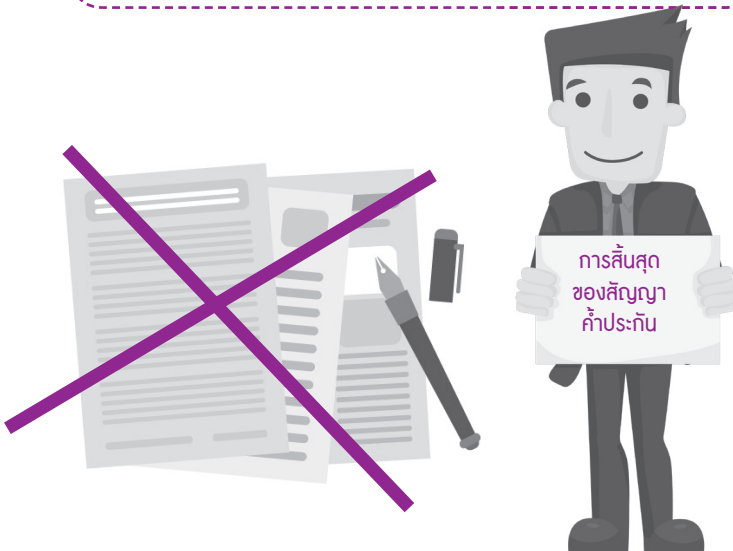
การสิ้นสุดของสัญญาค้ำประกัน

1) หนี้ประธานระงับ

เมื่อหนี้ประธานระงับลง สัญญาค้ำประกันซึ่งเป็นเพียงสัญญาอุปกรณ์ย่อมระงับและหน้าที่ของผู้ค้ำประกันก็สิ้นสุดลงไปด้วย

ทั้งนี้ การระงับของหนี้ประธานอาจเกิดจากการชำระหนี้ของลูกหนี้ เจ้าหนี้ปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือการตกลงทำสัญญาประนีประนอมกันระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้โดยผู้ค้ำประกันไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอย่างใดก็ดี หนี้ประธานที่ระงับไปนั้นต้องระงับไปทั้งหมด หรือทั้งจำนวน เพราะหากหนี้ประธานนั้นระงับไปเพียงบางส่วน เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ประธานบางส่วนผู้ค้ำประกันยังคงมีหน้าที่ต้องผูกพันรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ต่อไป

เมื่อหนี้ประธานระงับสัญญาค้ำประกันก็สิ้นสุดลง

2) ผู้ค้ำประกันบอกเลิกการค้ำประกัน

โดยทั่วไปเพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้ให้ได้รับชำระหนี้ตามที่ผู้ค้ำประกันรับรองการชำระหนี้ไว้ ผู้ค้ำประกันต้องผูกพันตามสัญญาค้ำประกันจนกว่าหนี้ประธานจะระงับไป หรือกรณีอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่เจ้าหนี้จะตกลงยินยอมให้ผู้ค้ำประกันสามารถบอกเลิกสัญญาค้ำประกันได้ หรือเมื่อครบกำหนดระยะเวลาการค้ำประกันที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญาค้ำประกันนั้น

อย่างไรก็ดี ในกรณีการค้ำประกัน **“กิจการเนื่องกันไปหลายคราว”** และ **“ไม่มีการจำกัดเวลาเป็นคุณแก่เจ้าหนี้”** เช่น สัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี การค้ำประกันการเข้าทำงานของลูกจ้าง ลักษณะของกิจการที่ผู้ค้ำประกันเข้ารับรองนั้นเป็นหนี้ประธานที่อาจยังไม่มีหนี้ประธานเกิดขึ้น แต่อาจมีหนี้ประธานเกิดขึ้นในอนาคต และอาจเกิดขึ้นได้เรื่อยๆ หากการค้ำประกันนั้นไม่มีการจำกัดเวลา ทำให้ผู้ค้ำประกันต้องรับผิดชอบในหนี้ประธานไปเรื่อย ๆ ดังนั้น กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้ค้ำประกันที่ค้ำประกันกิจการเช่นนี้ให้มีสิทธิบอกเลิกสัญญาค้ำประกันได้

บอกเลิก
ค้ำประกัน

ทั้งนี้ สิทธิบอกเลิกสัญญาค้ำประกันนี้ผู้ค้ำประกันสามารถบอกเลิกสัญญาค้ำประกันกับ “**เจ้าหนี้**” โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้ และผลของการบอกเลิกสัญญาค้ำประกันนี้เป็นผลให้ผู้ค้ำประกันสิ้นสุดความผูกพันอันเป็นการปลดภาระของตนเองเพื่อกิจการนั้น “**ในอนาคต**” เท่านั้น ดังนั้น หากกิจการที่ค้ำประกันนั้นเกิดหนี้ประธานขึ้นแล้วก่อนที่ผู้ค้ำประกันจะบอกเลิกสัญญา เช่น ลูกจ้าง (ลูกหนี้) ก่อความเสียหายให้แก่นายจ้าง (เจ้าหนี้) แล้ว ผู้ค้ำประกันยังคงผูกพันต้องรับผิดชอบนายจ้าง แต่หากลูกจ้างก่อความเสียหายแก่นายจ้างภายหลังจากที่ผู้ค้ำประกันบอกเลิกสัญญาไปแล้วผู้ค้ำประกันก็ไม่ต้องรับผิดชอบนายจ้าง

ทั้งนี้ สิทธิบอกเลิกสัญญาของผู้ค้ำประกันนี้เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองไว้เพื่อคุ้มครองผู้ค้ำประกัน ดังนั้น ห้ามคู่สัญญาตกลงจำกัดสิทธิผู้ค้ำประกันเพื่อบอกเลิกสัญญาไม่เช่นนั้น ข้อตกลงดังกล่าวมีผลโมฆะ เป็นผลให้ผู้ค้ำประกันยังคงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

ผู้ค้ำประกันสามารถบอกเลิกสัญญาค้ำประกันได้
หากเป็นการค้ำประกันกิจการเนื่องกันไปหลายคราว
และไม่มีการจำกัดเวลาเป็นคุณแก่เจ้าหนี้

3) เจ้าหนี้ผ่อนเวลาให้แก่ลูกหนี้

ในกรณีที่ “**หนี้ประธานมีกำหนดระยะเวลาแน่นอน**” หากเจ้าหนี้ยอมให้ผ่อนปรนระยะเวลาการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ย่อมไม่เป็นธรรมแก่ผู้ค้ำประกัน เพราะเมื่อถึงกำหนดการชำระหนี้ผู้ค้ำประกันก็อาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามหน้าที่ให้เรียบร้อยและใช้สิทธิฟ้องร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ที่ได้ชำระไปแก่ตนเองโดยเร็ว การผ่อนระยะเวลาออกไปอาจทำให้ทรัพย์สินของลูกหนี้ลดลงไปจนอาจทำให้ผู้ค้ำประกันไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตนได้ทั้งหมด ผู้ค้ำประกันก็จะได้รับความเสียหาย ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ถือว่าสัญญาค้ำประกันสิ้นสุดลงหากเจ้าหนี้ได้ผ่อนระยะเวลาการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ออกไป

อย่างไรก็ดี เจ้าหนี้และผู้ค้ำประกันอาจตกลงกันเพื่อผ่อนระยะเวลาออกไปได้ แต่การตกลงยอมให้ผ่อนระยะเวลากลางออกไปได้นั้น**ไม่สามารถ**ตกลงกันล่วงหน้าได้ ซึ่งในทางปฏิบัติแต่เดิมสัญญาค้ำประกันได้กำหนดไว้ชัดเจน เช่น “**ผู้ค้ำประกันตกลงยินยอมและผูกพันตนค้ำประกันให้เจ้าหนี้ผ่อนระยะเวลาการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ได้**” เพราะเจ้าหนี้มักมีอำนาจการต่อรองมากกว่าและผู้ค้ำประกันย่อมไม่มีทางเลือกที่ต้องแบกรับภาระมากเกินไป ดังนั้น ผู้ค้ำประกันควรมีสติที่จะพิจารณาเมื่อมีเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นในอนาคตว่าตนจะยอมรับภาระเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไรก็ดี ข้อห้ามตกลงล่วงหน้าไม่ใช้กับผู้ค้ำประกันที่เป็นสถาบันการเงินหรือค้ำประกันเพื่อสินจ้างเป็นปกติธุระ

ดังนั้น หากในสัญญาค้ำประกันมีข้อตกลงล่วงหน้ายินยอมให้เจ้าหนี้ผ่อนระยะเวลาการชำระหนี้โดยผู้ค้ำประกันต้องผูกพันชำระหนี้ต่อไป และไม่ใช้การค้ำประกันโดยสถาบันการเงินหรือค้ำประกันเพื่อสินจ้างเป็นปกติธุระ ข้อตกลงดังกล่าวไม่มีผลบังคับ ผู้ค้ำประกันจึงยังคงมีสติพิจารณาว่า จะยินยอมให้เจ้าหนี้ผ่อนเวลาออกไปหรือไม่

ข้อตกลงล่วงหน้าให้เจ้าหนี้ผ่อนระยะเวลาการชำระ

“หนี้ที่มีกำหนดระยะเวลาแน่นอน”

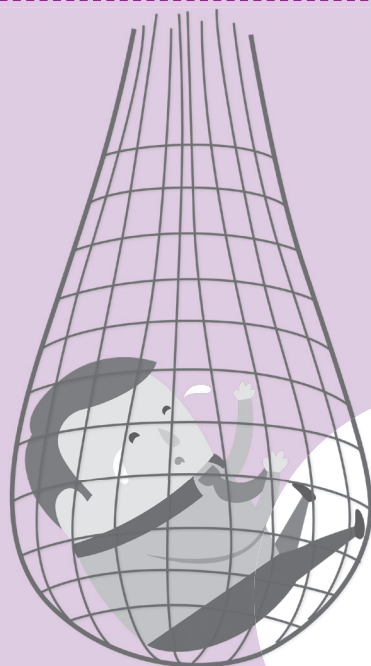
ให้แก่ลูกหนี้ข้อตกลงดังกล่าวใช้บังคับไม่ได้

4) เจ้าหนี้ไม่ยอมรับการชำระหนี้จากผู้ค้าประกัน

เมื่อหนี้ประธานถึงกำหนดชำระและลูกหนี้ประธานยังไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ย่อมทำให้ผู้ค้าประกันต้องรับภาระเพิ่มเติมจากหนี้ประธาน เช่น ดอกเบี้ยผิดนัด ผู้ค้าประกันจึงอาจขอชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หากเจ้าหนี้ปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้จากผู้ค้าประกัน เช่น เจ้าหนี้หวังจะได้ดอกเบี้ยผิดนัดเพิ่มเติม ผู้ค้าประกันก็จะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบตามสัญญาผู้ค้าประกัน

สัญญาผู้ค้าประกันสิ้นสุดลงหากเจ้าหนี้ปฏิเสธการชำระหนี้
ของผู้ค้าประกันเมื่อหนี้ประธานถึงกำหนดชำระ

5) เหตุอื่นๆ

สัญญาค้ำประกันหรือหน้าที่ของผู้ค้ำประกันอาจสิ้นสุดลงเมื่อเกิดเหตุ ดังต่อไปนี้

(1) **หนี้ประธานขาดอายุความ** เมื่อการค้ำประกันเป็นเพียงการรับรองการชำระหนี้ประธาน ดังนั้น หากหนี้ประธานหมดอายุความที่เจ้าหนี้จะเรียกร้องเอากับลูกหนี้ประธานได้ ผู้ค้ำประกันก็สามารถยกการขาดอายุความดังกล่าวเพื่อให้ผู้ค้ำประกันไม่ต้องรับผิดชอบได้

(2) ผู้ค้ำประกันตายก่อนที่ความรับผิดของผู้ค้ำประกันเกิดความรับผิดของผู้ค้ำประกันเกิดขึ้นเมื่อลูกหนี้ประธานผิดนัดชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ ดังนั้น ผู้ค้ำประกันตายไปก่อนที่ลูกหนี้ประธานจะผิดนัดสัญญาค้ำประกันก็จะสิ้นสุดลงทันที เพราะสัญญาค้ำประกันเป็นสัญญาเฉพาะตัวของผู้ค้ำประกัน เจ้าหนี้ให้ความเชื่อถือต่อความสามารถชำระหนี้ของผู้ค้ำประกัน ดังนั้น หน้าที่ของผู้ค้ำประกันจะไม่ตกทอดเป็นมรดกทายาทของผู้ค้ำประกันไม่ต้องรับผิดในสัญญาค้ำประกันดังกล่าว

แต่หากความรับผิดของผู้ค้ำประกันได้เกิดขึ้นก่อนที่ผู้ค้ำประกันตาย เช่นนี้ หนี้ของผู้ค้ำประกันได้เกิดขึ้นแล้วและจะตกทอดไปยังกองมรดกของผู้ค้ำประกัน ดังนั้น ทายาทผู้รับมรดกต้องรับผิดชอบต่อสัญญาค้ำประกันต่อไป

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(ฉบับที่ 21) พ.ศ.2558

บรรณานุกรม

สุดา (วัชรวัฒนากุล) วิศวกรพิชญ์. หลักกฎหมายค้ำประกัน จำนอง จำนำ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2558.

ปัญญา ถนอมรอด. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ยืมค้ำประกัน จำนอง จำนำ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักอบรม ศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม

189/1 ถนนบางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700

โทรศัพท์ 0 2881 4999 สายด่วน 1111 กด 79

www.led.go.th